

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 586-587, 602; Ya'kübî, *Kitâbü'l-Büldân* (Âyetî), s. 54-55; İbn Hurdâzbih, *Mesâlik ve Memâlik* (trc. Saîd Hâkrind), Tahran 1371, s. 26, 31-32; İbn Rûste, *el-A'lâku'n-nefise* (trc. Hüseyin Karaçânî), Tahran 1365, s. 198-201; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 58; ayrıca bk. İndeks; İstahrî, *Mesâlik* (trc. Anonim, nşr. İrec Efşâr), Tahran 1367 hş., s. 203-205; İbn Havkal, *Sefnâme-i İbn Havkal: İrân der Şüretü'l-arz* (trc. Ca'fer-i Şiâr), Tahran 1366 hş./1987, s. 166-170; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 89; Makdisî, *Ahşenü'l-tekâsim* (trc. Ali Nakî Münzevî), Tahran 1361 hş., II, 434-436, 459-462; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Târîh-i Nîşâbü'r* (trc. Muhammed b. Hüseyin Halîfe-i Nîşâbü'rî, nşr. M. Rızâ Şefî Kedkenf), Tahran 1375, tür.yer.; *The Histories of Nishapur* (ed. R. N. Frye), London-Paris 1965, tür.yer.; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. Ali Ekber Feyyâz), Tahran 1375/1996, s. 41-44, 50, 717-719, 728-731, 753-767, 809-816, 843; Abdülgâfir el-Fârisî, *Târîhu Nisâbü'r: el-Müntehab mine's-Siyâk* (nşr. M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1403/1983, tür.yer.; Sem'ânî, *el-Ensâb*, XIII, 234-236; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 331-333; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*, I, 133-140; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd* (nşr. F. Wüstenfeld), Göttingen 1848 → (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, s. 264-265, 316-319; Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Târîh-i Mübârek-i Gâzânî* (nşr. K. Jahn), London 1940, s. 43-44; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 148-149; a.mlf., *Târîh-i Güzide* (Nevâtî), s. 813-814; R. N. Frye, "City Chronicles of Central Asia and Khurasan: The Ta'rix-i Nisâbü'r", *Zeki Velidi Togan'a Armağan*, İstanbul 1950-55, s. 405-420; Hâfız-ı Ebrû, *Coğrafiyâ-yi Târîhî-yi Horâsân der Târîh-i Hâfız-ı Ebrû* (nşr. Gulâm Rızâ Verehrâm), Tahran 1370 hş., s. 33-37; R. W. Bulliet, *The Patricians of Nishapur*, Cambridge 1972, s. 6-42, 204, 249-255; a.mlf., "The Political-Religious History of Nishapur in the Eleventh Century", *Islamic Civilization: 950-1050* (ed. D. S. Richards), London 1973, s. 71-91; a.mlf., "Medieval Nishapur: A Topographic and Demographic Reconstruction", *Slr.*, V (1976), s. 67-89; Ali Müeyyed Sâbitî, *Târîh-i Nîşâbü'r*, Tahran 1355, s. 42-89; Ferîdun Girâyî, *Nîşâbü'r: Şehr-i Firûze*, [baskı yeri yok] 1357 hş.; V. V. Barthold, *Tezkire-yi Coğrafiyâ-yi Târîhî-yi İrân* (trc. Hamza Serdâdver), Tahran 1372 hş., s. 124-132; Abdullah Kûçânî, *Târîh-i Hükkâm-i Nîşâbü'r be-İstinâd-i Sikkehâ* (yüksek lisans tezi, 1375/1997), Pejûheşgâh-i Ulûm-i İnsânî ve Mütâlaât-i Ferhengî (Tahran), s. 101-118, 310-365; R. Ghirshman, *Nîşâpûr* (trc. Ali Asgar Kerîmî), Tahran 1378-79 hş., s. 5-56; E. Honigmann - [C. E. Bosworth], "Nîşâpûr", *El²* (İng.), VIII, 62-64.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

NİŞÂBUR

(نیشابور)

Türk müzikisinde bir birleşik makam.

Adı İran'daki Nîşâbü'r şehriden gelmektedir. Türk müzikisinin büselik perdesinde karar eden tek makamı olan nişâbur makamının dizisi, durak perdesi olan büselik perdesi üzerinde yer alan bir nişâbur dörtlüsüne, dördüncü derece hüseyinî perdesinde bir kürdî dörtlüsünün, beşinci derece acem perdesinde bir çârgâh dörtlüsünün ve üçüncü derece nevâ perdesinde bir büselik dizisinin eklenmesinden meydana gelmiştir. Nişâbur dörtlüsünün aralıkları aynen uşşak dörtlüsünün aralıkları olan K. S. T.'dir. Ancak hem bu dörtlüsünün büselik perdesi üzerinde olması hem de uşşak makamında olduğu gibi ikinci derecesi olan nîm-hicaz perdesinin hiç pestleşmemesi sebebiyle ayrı bir çeşni özelliği vardır ve uşşaktan bu suretle ayrılır.

Çıkıcı olarak seyreden makamın güçlüsü nevâ perdesi olup bu perdede büselik çeşniyle yarım karar yapılır. Hüseyinî perdesinde kürdî, acem perdesinde çârgâhlî kalışlar nişâbur makamının asma kararlarıdır. Ayrıca düğâh perdesinde rastlı, rast perdesinde pençgâhlî asma kalışlar yapılabilir ise de bu iki kalışta ısrar edilmemelidir. Nîşâbur makamının nota yazımında

Nîşâbü'r
makamı
seyir
örneği

donanımına sadece do için bakiye diyezi yazılır ve gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir. Yedeni ise alttan ikinci aralıktaki lâ (düğâh) perdesidir. Tiz taraftan zaten geniş bir ses sahasına sahip bulunan nişâbur makamı bu bölgeden ayrıca genişlemez. Pest taraftan ise düğâh perdesine rast, rast perdesine de pençgâh çeşniyle inilebilir. Makamın seyrine durak veya güçlü civarından başlanır. Diziyi meydana getiren çeşnilerde karışık olarak gezinilerek nevâ perdesinde büselik çeşniyle yarım karar yapılır. Yine karışık gezinilip asma kararlar da gösterildikten sonra büselik perdesinde nişâbur çeşniyle tam karar yapılır. Nişâbur makamının tam kararının verdiği bitiş duygusu son derece zayıf olup âdetâ yarım kalmış hissi uyandırır. Belki bu sebeple çok az kullanılmış makamlar arasında yer alır. Ancak bu bitmişlik duygusu sonuca ulaşmamış, yarım kalmış arzu ve olayların tasviri için de çok elverişlidir.

Tanbûrî Ali Efendi'nin, "Renc-i hâtır vermesin feryâd ü efganlar sana" mısırıyla başlayan bestesi "Ben değil meftûn-ı hüsnün mübtelâ âlem sana" mısırıyla başlayan ağır semâisiyle, "Yanar ol derd ile gönüm ki yanar âh edemez" mısırıyla başlayan yürük semâisi; Edirneli Sâlihîzâde'nin, "Ey şehid-i Kerbelâ'ya ağlayan" mısırıyla başlayan ilâhisi ve "Genç Osman dediğin bir küçük uşak" mısırıyla başlayan türkû bu makamın en güzel örnekleri arasında yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/I, vr. 8^p, 11^s; Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 30; Suphî Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 146-147; IV, 247-248; Özkan, *TMNCI*, s. 294-296; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 305-308.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NİŞÂBUREK

(نیشابورک)

Türk müzikisinde bir birleşik makam.

Nîşâburek (küçük nişâbur) makamı Türk müzikisinin en eski makamlarındandır. İnci-çıkıcı karakterde ve düğâh (lâ) perdesinde karar eden nişâburek bazıları tarafından şed makam olarak kabul edilse de gerçekte birleşik bir makamdır. Makamın dizisi, düğâh perdesi üzerindeki bir rast